

Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης)* Ἰωσήφ (1644-1657;)

Δημητρίου Β. Γόννη**

Ἐπειδὴ γιὰ τὸν μητροπολίτη Νέων Πατρῶν Ἰωσήφ κατὰ καιροὺς ἔχουν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας διάφορες σύντομες –κατὰ κανόνα– πηγές, ἀλλὰ δὲν ἐπιχειρήθηκε συνολικὴ ἀξιοποίησή τους γιὰ τὴ βιογράφησή του, κρίνουμε σκόπιμο στὸ παρὸν ἄρθρο νὰ προβοῦμε στὴν κριτικὴ παρουσίαση πτυχῶν τοῦ βίου τοῦ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ταυτίζεται μὲ τὸν ἱερέα Σακελλάριο Ἰωάννη.

α. Πηγὲς τοῦ βίου του

Μέχρι σήμερα μᾶς εἶναι γνωστὲς οἱ ἑξῆς πηγὲς γι' αὐτόν:

1. Βιβλιογραφικὰ σημειώματα στὸν ὑπ' ἀριθμ. 539 κώδικα τῆς Πατριαρχῆς βιβλιοθήκης (1642):

†Θ(εο)ῦ τὸ δώρορον καὶ Ἰωάννου Νεοπατρίτου ἱερέως πόνος τάχα κ(αὶ) σακελαρίου: τέλος καὶ το Θ(ε)ώ: χάρις: †Ἰωάννου ἱερέος χεῖρ ὑπάρχι κ(αὶ) δουλός πάντ(ων). †ἐτελιόθ(η) τὸ παρὸν βιβλίον το νόμιμον

* Γιὰ τὴ Μητρόπολη Νέων Πατρῶν βλ. ἐνδεικτικὰ Δ. Β. Γόννης, «Ἡ βυζαντινὴ Ἰπάτη», *Ἰπάτη 17-19* (Ἰούνιος 1987-Ἰούνιος 1988), σσ. 131-139. Ὁ ἴδιος, «Ἱστορικὸ διάγραμμα τῆς Μητροπόλεως Νέων Πατρῶν», *Πρακτικὰ Πανελληνίου Συνεδρίου, Ἡ Ἰπάτη στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τὴν ἐκκλησιαστικὴ τέχνη καὶ τὸν ἑλλαδικὸ μοναχισμό*, ἐκδ. Ἱεράς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Ἀθῆναι 2011, σσ. 19-40, ὅπου καὶ προγενέστερη βιβλιογραφία.

** Ὁ Δημήτριος Β. Γόννης εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

μηνι Ιουλλίω εἰς τὰς 28: ἐπὶ ἔτους(ς) 1642: ἥστερον ἐγὼ ὁ σακελάριος ἔγινα κ(αι) ἀρχιερεὺς Νέων Πατρῶν ὀνομασθέντας Ἰωσήφ.

Νεωτέρα δὲ χεῖρ προσέθηκε εἰς τὰ ἀνωτέρω τὰ κάτωθι:

ἥστερον τῷ παρὸν ὑπάρχη ἐμοῦ ἀμαρτολοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, κ(αι) ἀνάξῃου Ἐφραῖμ ἱερομονάχου κ(αι) ἡθέτοζ, υἱὸς τοῦ μακαρίτη κὺρ Ἰωσήφ¹.

1. Συντομώτατη περιγραφή τοῦ κώδικα ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σακκελίωνα, *Πατμιακὴ βιβλιοθήκη ἤτοι Ἀναγραφή τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ τὴν νῆσον Πάτμου γεραρᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀπόστολου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τεθησαυρισμένων χειρογράφων τευχῶν πάλαι μὲν ἐκπονηθεῖσα ὑπό... Ἀθήνησιν 1890, σ. 233. Δυστυχῶς ὁ Σακκελίων δὲν μετέγραψε μὲ ἀκρίβεια τὰ δύο βιβλιογραφικὰ σημειώματα, γι' αὐτὸ καὶ παραθέσαμε ἀνωτέρω τὴ μεταγραφὴ τους ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ Ἀθ. Δ. Κομίνη, *Πίνακες χρονολογημένων πατμιακῶν κωδίκων*, Ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 45, πίνακας 91 (ἐφεξῆς: Κομίνης, *Πίνακες πατμιακῶν κωδίκων*). Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικα ἦταν ὁ *Νομοκάνων* τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ σγ' (293) κεφάλαια. Στὸν κώδικα αὐτὸν ὅμως, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχουν ἐκπέσει πολλὰ φύλλα, σώζονται μόνον τὰ κεφάλαια σγ'-σγ'). Στὸ σημεῖο αὐτὸ παραθέτουμε τὰ βιβλιογραφικὰ σημειώματα ὅπως τὰ μετέγραψε ὁ Σακκελίων γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ συγκρίνει μὲ τὴ μεταγραφὴ τοῦ Κομίνη: Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Ἰωάννου Νεοπατριῶτου ἱερέως πόνοζ, τάχα καὶ Σακελαρίου. † Ἐτελέσθη τὸ παρὸν βιβλίον τὸ νόμιμον μηνι Ἰουλίω εἰς τὰς 28, ἐπὶ ἔτους 1642. Ἦστερον ἐγὼ ὁ Σακελάριος ἔγινα ἀρχιερεὺς Νέων Πατρῶν ὀνομασθέντως Ἰωσήφ: “† Ἦστερον τῷ παρὸν ὑπάρχη ἐμοῦ ἀμαρτωλοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάξῃου Ἐφραῖμ ἱερομονάχου, καὶ ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ μακαρίτου κὺρ Ἰωσήφ.*

Εἶναι σαφές ὅτι τὸ δεῦτερον βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ποῦ ἐγράφη ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Ἐφραῖμ, εἶναι πολὺ μεταγενέστερο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἀφοῦ ὁ συντάκτης του δηλώνει ὅτι εἶναι θετὸς υἱὸς (*υἱοθετὸς*) τοῦ μακαρίτου μητροπολίτη Ἰωσήφ. Φαίνεται ὅτι μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ ὁ Ἐφραῖμ παρέλαβε κάποια πράγματα τοῦ νεκροῦ θετοῦ πατέρα του, μετὰ τῶν ὁποίων βρισκόταν καὶ τὸ χειρόγραφο μὲ τὸν *Νομοκάνονα* τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ. Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν πορεία τοῦ χειρογράφου, ποῦ κατέληξε στὴν Πάτμο καὶ ἐντάχθηκε στὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἱεράς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαντηθεῖ, ἀφ' ἑνὸς γιὰτὶ ἀγνοοῦμε τὸν χῶρον στὸν ὁποῖο ἐργάσθηκε ἢ μόνον ὁ Ἐφραῖμ καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰτὶ στὸ Βραβεῖον τῆς μονῆς δὲν ὑπάρχει σημείωμα γιὰ τὴν κοίμησή του στὴ μονὴ αὐτὴ (Χρυσόστομος Γ. Φλωρεντῆς, διάκονος, *Βραβεῖον τῆς Ἱεράς Μονῆς Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου*, [Ἐταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν, Διπτύχων παράφυλλα 1], Ἀθήναι 1980). Δὲν ἀποκλείεται τὸ χειρόγραφο αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ καρπὸ κάποιας ζήτησης, ὁ Ἐφραῖμ νὰ τὸ παρέδωσε σὲ κάποιον ταξιδιώτη καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του νὰ τὸ μετέφερε στὴ μονή.

2. Ἐπιγραφή στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὰς Νέας Πάτρας (1643):

Ι(ΗCOY)C Χ(ΡΙCΤO)C Ο Θ(ΕO)C ΗΜΩΝ ΕΤΟΥC ΑΧΜΓ ΑΝΑΚΑΙΝΙCΤΗ Η ΕΚΚΛΗCΙΑ Η ΑΓΙΑ CΟΦΙΑ Η ΑΝΚΟΜΙΔΗ ΑΠΑΝΟΥ ΤΕΛΙΩC Κ(ΑΙ) ΤΟ ΕΞΩ ΤΟΥΤΩΝ Κ(ΑΙ) ΤΑΒΑΝΕΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΠΛΟC ΔΙΑ CΥΔΡΟΜΗΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΝ ΚΑΜΟΥ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΞΙΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΤΟΥ Θ(ΕO)Υ ΙΕΙΩΑΝΝΟΥ ΙΕΡΕΩC ΚΕ CΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ (σὲ μικρογράμματη γραφή μὲ διόρθωση τῶν σημαντικώτερων λαθῶν: Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἔτους ,αχμγ' Ἀνακαινίστη ἢ ἐκκλησία ἢ Ἁγία Σοφία ἢ ἀνκομιδὴ ἀπάνου τελείως καὶ τὸ ἔξω τούτων καὶ ταβάνι καὶ τὸ τέμπλος διὰ συνδρομὴν καὶ ἐξόδων κάμου τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Ἰωάννου ἱερέως καὶ σακελλαρίου) ².

3. Ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰωσήφ ὡς μητροπολίτου (1644):

Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης μ(ητ)ροπόλεως Νέων Πατρῶν γνησίου δίχα ἀρχιερέως ἐναπομεινάσης ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Ἰώασαφ παραίτησιν ἀβίαστον ποιησαμένου, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς προτροπῇ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη τοῦ οἰκουμενικοῦ π(ατ)ριάρχου κ(υρίο)υ κ(υρίο)υ Παρθενίου εἰσήλθομεν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τῷ ἐν τῷ Διπλοφαναρίῳ καὶ ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικὰς διὰ τὴν μ(ητ)ρόπολιν αὐτήν, ἐν αἷς πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κῶρ Ἰωσήφ, δεῦτερον τὸν πανοσιώτατον ἱερομόναχον κῶρ Τιμόθεον καὶ τρίτον τὸν πανοσιώτατον ἱερομόναχον κῶρ Παγκράτιον. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγράφησαν καὶ τὰ ὀνόματα

2. Ἡ ἐπιγραφή γιὰ τὴν ἀνακαινίση τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας σήμερα βρίσκεται ἐντοιχισμένη στὴ δυτικὴ ὄψη τοῦ ναοῦ: Ἔχει ἀναγνωσθεῖ καὶ ἔχει δημοσιευθεῖ στὴν ἐργασία τοῦ Ν. Ἰ. Γιαννοπούλου «Ἑπάτη, Νέαι Πάτραι», Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος 7 (1910), σσ. 445-446 (ἐφεξῆς: Γιαννόπουλος, «Ἑπάτη, Νέαι Πάτραι»). Ὁ συγγραφέας τοῦ ἀρθροῦ παραθέτει «φωτογραφικὸ ἀπεικασμα ὑπὸ ἐκτύπου» τῆς μεγαλογράμματης ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ καὶ μεταγραφή τῆς σὲ μικρογράμματη μορφή. Κατὰ τὸν Γιαννόπουλο, ἡ λέξι ἀνακομιδὴ σημαίνει ἀνακαινίση, ἢ ὁποία ἔλαβε μεγάλη ἔκταση (ἀνεκαινίσθη τελείως), «ἐπάνω δηλ. ἢ στέγη καὶ τὰ ἔξω τούτων, καὶ τὸ ταβάνι καὶ τὸ τέμπλον». Ἡ μεταγραφή τῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὸν Γιαννόπουλο ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς ὁ Θ(εός) ἡμῶν. Ἐπὶ ἔτους ,αχμγ'. † Ἀνακαινίστη ἢ ἐκκλησία ἢ Ἁγία Σοφία ἢ ἀνακομιδὴ ἀπάνου τελίως καὶ ἔξω τούτω(ν) καὶ ταβάνει καὶ τὸ τέπλος διὰ συνδρομὴν καὶ ἐξόδον κάμου τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου τοῦ Θεοῦ) Ιεῖωάννου ἱερέως κε' σακελλαρίου.

αὐτῶν καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χ(ριστο) Ὑ Μεγάλης Ἐκκλησίας: Ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ ,αχμδ^ο μηνὶ μαρτίῳ κζ^η, ἰνδικτιῶνος ιβ^{ης}: †

4. Πρόθεση τῆς μονῆς τῆς Ρεντίνας (1660)

φ. 116α †Νέα Πάτρα †Ἰωσήφ, ἀρχιερέ(ως).

φ. 118α ἐπὶ ἔτους 1660 ἤγουν ,αχξ ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ εἰς τὰς 18 ἐγράφηκε ὁ μ(η)τρὸ πολίτης ὁ ἰωσήφ εἰς τὴν παναγίαν μου τὴν ρετίνα εἰς τὴν παρουσίαν να μνημονεύεται καὶ ἔδωσε ἐπὶ χεῖρας ἄσπρα χίλια πεντακόσια καὶ ἓνα ματὶ ἀτλάζη διὰ χίλια πεντακόσια ὅπου γίνονται σοῦμα χιλιάδαις 3000⁴.

3. Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰωσήφ, ποῦ ἔχει καταγραφεῖ στὸν ὑπ' ἀριθμ. 2 κώδικα (φ. 125β) τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔχει δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν γράφοντα [Δ. Β. Γόννης, «Ἐγγραφα γιὰ μητροπολίτες τῶν Νέων Πατρῶν (τέλος 16ου αἰώνα-1662)», Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ΛΒ' (1997), σσ. 372-373, μὲ εἰδικὰ σχόλια στὶς σσ. 382-384 (ἐφεξῆς: Γόννης, Ἐγγραφα)].

4. Τὴ σχετικὴ καταγραφή στὴν Πρόθεση τῆς μονῆς Ρεντίνας (φ. 118α), ποῦ σήμερα φυλάσσεται στὴ μονὴ Κορώνας, βλ. στὴν ἐργασία τοῦ Κ. Σπανοῦ, «Τὰ ὀνόματα τῶν Ὑπαταίων στὴν πρόθεση τῆς Ρεντίνας (1650-1693)», Ὑπάτη 30-32 (Δεκέμβριος '93-Δεκέμβριος '94), σσ. 46 καὶ 50. Ἐπειδὴ στὴν Πρόθεση τῆς μονῆς Ρεντίνας ὁ Ἰωσήφ μνημονεύεται ὡς μητροπολίτης Νέων Πατρῶν καὶ ὄχι ὡς πρῶην μητροπολίτης, ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου θεωρεῖ ὅτι ὁ Ἰωσήφ παρέμεινε στὸν θρόνο ὡς τὸ 1660. Ἔτσι λοιπὸν προβαίνει σὲ διόρθωση τῶν χρόνων ἀρχιερατείας τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν περίοδο 1650-1657 [κατὰ τὸν Ν. Γιαννόπουλο, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας», Θεολογία 14, 2 (1936), σ. 149] σὲ 1650-1660. Τοῦτο δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, δεδομένου ὅτι σύμφωνα μὲ τὰ ὑπομνήματα ἐκλογῆς μητροπολιτῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1657-1660 στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῶν Νέων Πατρῶν ὑπηρετοῦσε ὁ Ἀθανάσιος, πρῶην ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσόνος καὶ Δομενίκου, ἐνῶ προηγουμένως κατὰ τὰ ἔτη 1644-1657 μητροπολίτης Νέων Πατρῶν ἦταν ὁ Ἰωσήφ (Γόννης, Ἐγγραφα, σσ. 372-375). Ἀνακριβῆ εἶναι καὶ τὰ ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Γερμανοῦ (1667-1668), ἀφοῦ αὐτὸς διαδέχθηκε τὸν Ἀθανάσιο καὶ παρέμεινε στὸν θρόνο τῶν Νέων Πατρῶν ἐπὶ ἐνάμισυ ἔτος (1660-1662) (Γόννης, Ἐγγραφα, σσ. 375, 384-388). Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ἰδιαίτερα τὸ γεγονός ὅτι στὴν Πρόθεση τῆς Μονῆς Ρεντίνας μνημονεύονται πέντε ὀνόματα μητροπολιτῶν (Γαβριήλ, Γερμανός, Ἰωσήφ, Νεόφυτος καὶ Παρθένιος) (Κ. Σπανός, Τὰ ὀνόματα τῶν Ὑπαταίων στὴν πρόθεση τῆς Ρεντίνας, σσ. 31, 47, 49, 50, 51), οἱ ὅποιοι, μὲ ἐξαιρέση τὸν Γερμανό, ὑπῆρξαν πρῶην μητροπολίτες Νέων Πατρῶν. Καὶ ὅμως ὅλων αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐντάσσονται στὴν Πρόθεση μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ (ιδιότητα) μητροπολίτης καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐνδειξη πρῶην μητροπολίτης.

5. Σύντομο βιογραφικό του Ίωσήφ· γραμμένο από τον αρχιδιάκονο Άνθιμο (στις αρχές του 19ου αιώνα):

Αρχόμεθα από του τότε κύρ Ίωσήφ, ὅστις ὑπῆρχεν ἐντόπιος ἀπὸ τοῦ Κοπάνου, καὶ ἀπὸ τὸ πλέον ἐκλεκτὸν γένος τῆς Πάτρας, ἄνθρωπος πεπαιδευμένος, καὶ μουσικὸς μέτριος τὴν ὁποῖαν μουσικὴν ἐπαιδεύθη εἰς τὰς Ἀθήνας. Κυβερνήσας οὖν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην Νέων Πατρῶν ἱκανὸν παρητήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐκάθησεν εἰς τὸ Κοπάνου κυβερνώμενος μὲ τὰ ἐδικά του, ἕως οὗ ἐτελεύτησε, καὶ τὸν ἐκήδευσαν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖ εἰς τὴν Παναγίαν· ἔζησεν ἀφοῦ ἐχειροτονήθη ἕως τὴν τελευτὴν του χρόνου 44⁵.

β. Καταγωγή και παιδεία

Ὁ ἴδιος ὁ Ίωσήφ ὡς ἱερέας ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰωάννης χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτό του Νεοπατριτίη⁶, δηλαδή καταγόμενο ἀπὸ τὰς Νέας Πάτρας. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει μὲ ἀπόλυτο τρόπο ὁ αρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτη Νέων Πατρῶν Πολυκάρπου (1792-1819) Άνθιμος στὸ ἔργο του *Βίος καὶ πολιτεία τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων*, ὅπου σημειώνει

5. Τὸ σύντομο βιογραφικό τοῦ μητροπολίτη Ίωσήφ εἶναι ἐνταγμένο στὸ ἔργο τοῦ ἀρχιδιακόνου Άνθιμου ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ τῶν Ἀγράφων Ἁγία Τριάδα καὶ φέρει τὸν τίτλο: *Βίος καὶ πολιτεία τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων ἀπὸ τοῦ 1650 ἔτους σωτηρίου ὡς εὐρέθησαν γεγραμμένα, ἔν τινι παλαιῷ βιβλίῳ*. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ παρόντος ἄρθρου θὰ διαπιστώσει ὅτι ἡ παρουσίαση τῶν ἀρχιερέων τῶν Νέων Πατρῶν δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1650 ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1644 (τότε ἐξελέγη ὁ Ίωσήφ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν). Τὸ σύντομο σημείωμα ὡς πρῶτο στὴ σειρά μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ βρεῖ στὶς πολλὰς ἐκδόσεις τοῦ ἔργου τοῦ ἀρχιδιακόνου Άνθιμου: Κ. Ν. Σάθας, «Ἀνέκδοτος κώδηξ τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν», *Ἄττικὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1869 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου* 3 (1868), σσ. 197-213 (ἐδῶ σ. 201) (ἐφεξῆς: Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδηξ). Ζωσιμᾶς Ἐσφιγμενίτης, «Ἡ Λαμία καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ», *Προμηθεὺς Βώλου* 6 (1894), σσ. 581-585, 587-590 (ἐδῶ σσ. 581-582). Θ. Λαϊνᾶς, «Ἡ Μητρόπολις Νέων Πατρῶν-Ἰπάτης», *Στερεοελλαδικὴ Ἔστια* 1 (1960), σσ. 141-145 καὶ 231-233 (ἐδῶ, σσ. 141-142). Θεόφιλος Ν. Σιμόπουλος, ἀρχιμ., *Ἡ Ἰπάτη. Ἡ Ἐκκλησία-μητρόπολις αὐτῆς, λόγοι καὶ συγγραφεῖς μητροπολίται*, Ἀθῆναι 1981, σσ. 112-120 (ἐδῶ σ. 112). Κατωτέρω οἱ παραπομπὲς γίνονται στὸ ἔργο τοῦ Κ. Ν. Σάθα, ἀφοῦ αὐτὸς ἀντέγραψε τὸ ἔργο τοῦ Άνθιμου ἀπὸ χειρόγραφο κώδικα τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν, ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι ἐκδότες τοῦ κειμένου ἀπλῶς ξαναδημοσίευσαν τὸ κείμενο τοῦ Σάθα.

6. Κομίνης, *Πίνακες πατριακῶν κωδίκων*, σ. 45.

ὅτι ὁ Ἰωσήφ «ὑπῆρχεν ἐντόπιος ἀπὸ τοῦ Κοπάνου καὶ ἀπὸ τὸ πλεόν ἐκλεκτὸν γένος τῆς Πάτρας»⁷. Τὸ χωριό-οἰκισμὸς Κόπανος βρισκόταν δυτικὰ τῆς Ὑπάτης. Ἡ ὑπαρξὴ του μνημονεύεται στὴν Πρόθεση τῆς μονῆς Ρεντίνας καὶ μάλιστα στὸ ἔτος 1650, σὲ ἐνότητα ὅπου παρατίθενται ὀνόματα ἀφιερωτῶν τριῶν οἰκισμῶν ποὺ βρισκόνταν γύρω καὶ κοντὰ στὴν Ὑπάτη: *χώρες κοπάνου, μπογομήλου καὶ ἀλποχώρι* (Κοπάνου, Μπογομήλου καὶ Ἀλποχωρίου)⁸. Σημειωτέον ὅτι τὸ χωριὸ Μπογομήλου σήμερα καλεῖται Ἀργυροχώριο, ἐνῶ οἱ οἰκισμοὶ Κοπάνου καὶ Ἀλποχωρίου σήμερα δὲν ὑφίστανται. Ἡ καταγωγὴ τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὸ πλεόν ἐκλεκτὸν γένος τῆς Πάτρας δηλώνει ὅπωςδήποτε ὅτι αὐτὸς προερχόταν ἀπὸ σημαντικὴ καὶ πλούσια οἰκογένεια τῶν Νέων Πατρῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴ γενναιοδωρία τοῦ ἀνδρός: Κατὰ τὴν ἐπιγραφή στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ 1643 μὲ ἔξοδα τοῦ τότε ἱερέα καὶ σακελλαρίου Ἰωάννου ἀνακαινίστηκε ὁ ναὸς αὐτός. Καὶ ἡ ἀνακαίνιση αὐτὴ δὲν ἦταν περιορισμένη. Παρὰ τὴν ἀσάφεια ποὺ ἔχει ἡ ἐπιγραφή, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ ἀνακαίνιση περιελάμβανε ὀλόκληρη τὴ στέγη, τὸ ἐξωτερικὸ μέρος τῆς στέγης (ἀκροκέραμα κ.ἄ.), τὸ ταβάνι (ξύλινο) μὲ τὶς πιθανὲς ἀγιογραφίες καὶ τὸ τέμπλον⁹. Κατὰ τὴν Πρόθεση τῆς μονῆς τῆς Ρεντίνας, ὡς πρώην μητροπολίτης ὁ Ἰωσήφ τὸ 1660 ἔδωσε στὴ μονὴ 3.000 ἄσπρα (1.500 σὲ χρήματα καὶ 1.500 σὲ ἀντικείμενο = ἓνα ματὶ ἀτλάζη, ἓνα κομμάτι ὀλομέταξου ὑφάσματος)¹⁰. Τέλος κατὰ τὸν ἀρχιδιάκονο Ἄνθιμο, μετὰ ἀπὸ τὴν παραιτήσή του ἀπὸ τὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῶν Νέων Πατρῶν, ὁ Ἰωσήφ «ἐκάθησεν εἰς τὸ Κοπάνου (τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του) κυβερνώμενος μὲ τὰ ἐδικὰ του»¹¹. Πιθανώτατα ὁ Ἰωσήφ παραιτήθηκε τὸ ἔτος 1657, ἀφοῦ τὸ ἔτος αὐτό (Ἰούνιο μῆνα) ἐξελέγη νέος μητροπολίτης Νέων Πατρῶν ὁ πρώην ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίκου Ἀθανάσιος¹². Φαίνεται ὅτι τὰ προσωπικὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Ἰωσήφ ἦταν ἀρκετά, ἀφοῦ

7. Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδηξ, σ. 201.

8. Βλ. Κ. Σπανός, «Τὰ ὀνόματα τῶν ἀφιερωτῶν ἀπὸ τοὺς οἰκισμοὺς Κόπανος, Μπογομήλου καὶ Ἀλποχώρι τῆς Ὑπάτης στὴν Πρόθεση τῆς Ρεντίνας (1650-18ος αἰώνας)», *Ὑπάτη* 33-36 (Ἰούνιος '95-Δεκέμβριος '96), σσ. 64-77.

9. Γιαννόπουλος, «Ὑπάτη, Νέαι Πάτραι», σσ. 445-446.

10. Σπανός, *Τὰ ὀνόματα τῶν Ὑπαταίων*, σ. 50.

11. Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδηξ, σ. 201.

12. Γόνης, *Ἐγγραφα*, σ. 374.

καί μετὰ ἀπὸ τὴν παραίτησή του ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια, ἐννοεῖται χωρὶς οἰκονομικὰ προβλήματα («ἔζησεν ἀφοῦ ἐχειροτονήθη ἕως τὴν τελευταίαν του χρόνους 44»)¹³.

Γιὰ τὴν παιδεῖα τοῦ Ἰωσήφ δὲν διαθέτουμε πολλὰ στοιχεῖα. Ὁ ἀρχιδιάκονος Ἀνθιμος μᾶς πληροφορεῖ γενικὰ ὅτι ἦταν «ἄνθρωπος πεπαιδευμένος, καὶ μουσικὸς μέτριος· τὴν ὁποίαν μουσικὴν ἐπαιδεύθη εἰς τὰς Ἀθήνας»¹⁴. Πάντως ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα στὸν κώδικα τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης (1642)¹⁵ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐπιγραφὴ στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴν Ὑπάτη (1643)¹⁶ μὲ τὰ ὀρθογραφικὰ «μαργαριτάρια» τους, τότε θὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ παιδεῖα του γενικῶς δὲν ὑπῆρξε ὑψηλή. Ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Ἰωσήφ στὸν κώδικα τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης, τὸν χαρακτηρίζει «ἀνορθόγραφον»¹⁷.

γ. Οἰκογενειακὴ κατάσταση καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξέλιξις

Ὁ μητροπολίτης Ἰωσήφ ξεκίνησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ του σταδιοδρομία ὡς ἔγγαμος κληρικός. Τοῦτο ἀποκαλύπτεται στὸ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ πατριαρχικοῦ κώδικα ΦΛΘ', ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ μητροπολίτης Ἰωσήφ εἶχε υἱοθετημένο (θετό) υἱό, ποὺ ἔφερε τὸ μοναχικὸ ὄνομα Ἐφραῖμ καὶ ἦταν ἱερομόναχος¹⁸. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἕνας μοναχὸς ἢ ἄγαμος κληρικός δὲν ἔχει δικαίωμα υἱοθεσίας¹⁹. Συνεπῶς

13. Σάθας, *Ἀνέκδοτος κώδιξ*, σ. 201.

14. Σάθας, *Ἀνέκδοτος κώδιξ*, σ. 201.

15. Κομίνης, *Πίνακες πατριαρχικῶν κωδίκων*, σ. 45.

16. Γιαννόπουλος, «Ὑπάτη, Νεαὶ Πάτριαι», σσ. 445-446.

17. Σπ. Λάμπρος, «Ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται», *Νέος Ἑλληνομνήμων* 15 (1921), σ. 330.

18. Κομίνης, *Πίνακες πατριαρχικῶν κωδίκων*, σ. 45.

19. Βλ. Ἀναστ. Π. Χριστοφιλόπουλου, *Σχέσεις γονέων καὶ τέκνων κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον μετὰ συμβολῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ ἐλληνιστικόν*, [Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου... 4], Ἀθήναι 1946, σ. 86. Π. Ι. Παναγιωτᾶκος, *Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ*. Τόμος τέταρτος: *Τὸ δίκαιον τῶν μοναχῶν*, Ἐν Ἀθήναις 1957, σσ. 257-258. Ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι ποὺ ἐμποδίζουν ἕνα μοναχὸ ἢ μὴ ἔγγαμο κληρικό

τὸν Ἐφραὶμ δὲν τὸν υἱοθέτησε ὡς μητροπολίτης ὁ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐγγάμου κληρικοῦ (ιερέα) ποὺ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰωάννης²⁰. Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴν τὴ διαπίστωση, μποροῦμε νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε καὶ νὰ ἀνασυνθέσουμε τὸν βίον τοῦ ἱερέα Ἰωάννου ποὺ τελικὰ ἔγινε μητροπολίτης μὲ τὸ ὄνομα Ἰωσήφ. Ὁ Ἰωάννης χειροτονήθηκε ἔγγαμος κληρικός, ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησε τέκνα μὲ τὴ σύζυγό του. Τὸ ζεῦγος τότε υἱοθέτησε ἓνα ἀγόρι, τὸ ὁποῖο μᾶς εἶναι γνωστὸ ὡς ἱερομόναχος Ἐφραὶμ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα τοῦ Ἐφραὶμ ἦταν ἄλλο, ἀφοῦ τὸ Ἐφραὶμ εἶναι μοναχικὸ ὄνομα. Ὡς κληρικός ὁ Ἰωάννης προσέφερε τὶς ὑπηρεσίες του στὴ μητρόπολη τῶν Νέων Πατρῶν μὲ τὸ ὄφρικο τοῦ σακελλαρίου²¹, ὁ ὁποῖος εἶχε ὡς καθῆκον του τὴν ἐποπτεία καὶ μέριμνα τῶν μοναστηριακῶν πραγμάτων²².

Πιθανώτατα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1643, ὅταν ὁ καιρὸς τὸ ἐπέτρεπε (ἀφοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχει ἐλάχιστες βροχοπτώσεις), προχώρησε στὴ διαδικασία τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποὺ περιελάμβανε τὴ στέγη, «τὸ ἔξω τούτων», τὸ ταβάνι καὶ τὸ τέμπλο²³. Γίνεται λόγος γιὰ εὐρεῖα ἔκταση ἐργασιῶν. Ἡ ὅλη αὐτὴ διαδικασία ἀσφαλῶς ἔπρεπε νὰ ἔχει τὴν ἔγκριση καὶ εὐλογία τοῦ τότε οἰκείου μητροπολίτη Ἰωάσαφ (1639-1644). Παρὰ ταῦτα, στὴν ἐπιγραφή τῆς ἀνακαινίσεως δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ στοιχειώδης μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου²⁴. Τοῦτο μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τότε, τὸ θέρος

(ἱερομόναχο) νὰ προβεῖ σὲ υἱοθεσία τέκνου, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ κυριώτερος συνδέεται μὲ τὸ γεγονός τῆς μοναχικῆς του ὁμολογίας, κατὰ τὴν ὁποία ἀποτάσσεται «γονεῦσιν, ἀδελφοῖς, γυναικί, τέκνοις, πατράσι, συγγενείαις, ἐταιρείαις, φίλοις, συνήθεσι τοῖς κόσμῳ θορύβοις, φροντίσι, κτήσεσι, ὑπάρξεσι, τῇ κενῇ καὶ ματαιῇ ἡδονῇ τε, καὶ δόξῃ». [Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, J. Goar, *Euchologium sive Rituale Graecorum*, Venetiis 1730 (ἀνατύπωση Graz 1960), σ. 407].

20. Κομίνης, *Πίνακες πατριακῶν κωδίκων*, σ. 45.

21. Κομίνης, *Πίνακες πατριακῶν κωδίκων*, σ. 45. Τὴν ιδιότητα τοῦ σακελλαρίου τὴν ἀναφέρει καὶ ἡ ἐπιγραφή στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας (Γιαννόπουλος, «Ὑπάτη, Νεαὶ Πάτραι», σσ. 445-446).

22. Νικόδημος Μίλας, Ὁρθόδοξος ἐπίσκοπος Ζάρας τῆς Δαλματίας, *Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, μετάφρ. Μελέτιος Ἀποστολόπουλος, [Βιβλιοθήκη Μαρασλή], Ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 343.

23. Κομίνης, *Πίνακες πατριακῶν κωδίκων*, σ. 45.

24. Τέτοιες ἐπιγραφές μὲ μνεία τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου (μητροπολίτου) βλ. στὴν ἐργασία τοῦ Ν. Μουτσοπούλου, *Συμβολὴ στὴ μορφολογία τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς*.

τοῦ 1643, ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος τῶν Νέων Πατρῶν ἦταν κενός. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἰωάσαφ εἶχε ὑποβάλει τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὸν θρόνο, ἀλλὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, ἂν καὶ ἀποδέχθηκε τὴν παραίτησή του, δὲν προχώρησε ἀμέσως στὴ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς νέου μητροπολίτη ἀλλὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος (27 Μαρτίου 1644). Τὸ γεγονός τοῦ κενοῦ θρόνου ἐκμεταλλεύθηκε ὁ σακελλάριος Ἰωάννης καὶ μὲ τὴν ἔγκριση τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν προχώρησε στὴν ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποὺ ὀπωσδήποτε θὰ ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως καὶ ἐκτιμῆσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεση δὲν ἔχει ἰσχύ σὲ περίπτωση ποὺ θὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ παράλειψη τῆς μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου ἔγινε μὲ τὴν ἔγκριση ἢ τὴν ἀνοχή τοῦ μητροπολίτη Ἰωάσαφ, ἂν καὶ ἐπρόκειτο γιὰ ἀνακαίνιση μνημείου εὐρισκόμενου στὴν ἔδρα του.

Μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς συζύγου του, ὁ Ἰωάννης ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἔλαβε τὸ μοναχικὸ ὄνομα Ἰωσήφ. Τοῦτο ἔγινε κατὰ τὸ δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1643 ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1644, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸ 1643 ἦταν ἱερέας σακελλάριος καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰωάννης.

Κατὰ τὴν εἴσοδό του στὸν μοναχισμό τηρήθηκε ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καὶ ὡς πρὸς τὶς δύο διαστάσεις της, τόσο στὴν ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος ὅσο καὶ στὴ διατήρηση τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος στὸ νέο ὄνομα (Ἰωάννης-Ἰωσήφ)²⁵. Ὡς ἱερομόναχος πλέον ὁ

Λεύκωμα βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἐπιγραφῶν, Θεσσαλονίκη 1977, ὅπου τὸ μοτίβο τῆς μνείας ἔχει ὡς ἑξῆς: ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου ἢ ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου. Ἐπιγραφὲς ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα φιλοξενοῦνται ἀπὸ τὴ σ. 74 κ.έ.

25. Γιὰ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἀλλαγῆς τῶν ὀνομάτων τῶν μοναχῶν γίνεται λόγος στὸν *Βίος τοῦ ὁσίου Μακαρίου*, ἡγουμένου τῆς μονῆς Πελεκητῆς: «ἀντονομάζεται, ὄρω καὶ νόμῳ τῶν μοναζόντων, οὕτως ἐχόντων τὰς προσηγορίας ἀμείβειν τοὺς πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδουμένων καὶ οὐκ ἀπεικίτι γε λόγῳ, οὐδὲ τῷ τυχόντι, θεῖῳ δὲ μᾶλλον ἔθει καὶ κανόνι τοῦτο συμβαίνει. Καὶ γὰρ ἡ τῶν ὀνομάτων ἐναλλαγὴ τὴν τῶν τρόπων σημαίνει μεταποίησιν, καὶ τὴν τῶν χαρισμάτων μετάληψιν, τὴν τε πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσιν καὶ τὴν τῶν γηίνων ἄρνησιν ὑπαινίττεται, αὐτοῦ πρὸς ἐγγύτητα τοῦ Θεοῦ τοὺς προσιόντας καταλέγοντας». Καὶ παρομοιάζει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων τῶν μοναχῶν μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων τῶν δούλων ποὺ ἐντάσσονται σὲ νέους κυρίους, ἀλλαγὴ ποὺ ὑποδηλώνει τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους καὶ τὴν καταλλαγὴ (συνδιαλλαγὴ, συμφιλίωση) μὲ τοὺς νέους κυρίους. Καὶ ὡς παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή φέρνει τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων τῶν Ἀβράμ (Ἀβραάμ), Ἰακώβ

Ίωσήφ μπορούσε να είναι υποψήφιος για ἐπισκοπική ἢ μητροπολιτική ἔδρα. Μετὰ ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ μητροπολίτη Νέων Πατρῶν Ἰωάσαφ (1639-1644)²⁶, ὁ ἱερομόναχος Ίωσήφ ἐκλέγεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐνδημούσας συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτης Νέων Πατρῶν μὲ συνυποψηφίους τοὺς ἱερομονάχους Τιμόθεο καὶ Παγκράτιο (27 Μαρτίου 1644)²⁷.

δ. Ἀρχιερατεία καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν θρόνο

Ὁ Ίωσήφ ἀρχιεράτευσε στὸν θρόνο τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν ἐπὶ «ικανόν» χρόνο (1644-1657)²⁸, ἀλλὰ δὲν διαθέτουμε μαρτυρίες γιὰ πιθανὲς δραστηριότητές του στὴν ἔδρα καὶ τὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς μητροπόλεως Νέων Πατρῶν. Ὡς πρὸς τὸν τρόπο λήξεως τῆς ἀρχιερατικῆς θητείας τοῦ Ίωσήφ οἱ μαρτυρίες τῶν πηγῶν δὲν παρουσιάζουν ὁμοφωνία. Τὸ ὑπόμνημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ διαδόχου τοῦ Ίωσήφ στὴ μητρόπολη Νέων Πατρῶν Ἀθανασίου, πρῶην ἀρχιεπισκόπου Ἑλασσῶνος καὶ Δομενίκου, ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: «Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης

(Ἰσραήλ), Σίμωνα (Πέτρου) καὶ Σαύλου (Παύλου) [Μακαρίου, ἡγουμένου γεγονότος μονῆς τῆς ἐπονομαζομένης Πελεκητῆς, συγγραφεῖς παρὰ μοναχοῦ Σάββα, ἐκδ. I. Van den Gheyn, «S. Macarii monasterii Pelecetes hegumeni. Acta graeca», *Analecta Bollandiana* 16 (1897), σ. 149]. Ὑπάρχουν ἄπειρα παραδείγματα ἀλλαγῆς ὀνομάτων μοναχῶν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θεωροῦμε ἐνδεδειγμένο νὰ ἀναφέρουμε τὴν περίπτωση τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὰς Νέας Πάτρας (Υπάτη). Κατὰ κόσμον εἶχε τὸ ὄνομα Ἀνδρόνικος, ὅταν ἐκάρη μοναχὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀντώνιος καὶ τέλος, ὅταν ἔλαβε τὸ μεγάλο σχῆμα, ὀνομάσθηκε Ἀθανάσιος [Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, ἀσκήσαντος ἐν τοῖς Σταγοῖς, ἐν τῷ λίθῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κληθέντι Μετεώρῳ 7 καὶ 11 ἀντίστοιχα, ἐκδ. Δ. Ζ. Σοφιανός, Ὁ ὀσιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωρίτης. Βίος. Ἀκολουθία, Συναξάριον, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Μεγάλου Μετεώρου (Μεταμορφώσεως), Μετέωρα 1990, σσ. 133 καὶ 135 ἀντίστοιχα]. Ἐννοεῖται ὅτι στὶς ἀλλαγῆς ὀνομάτων τῶν μοναχῶν τὶς περισσότερες φορὲς αὐτὸ γίνεται μόνο μία φορὰ καὶ ὄχι δύο.

26. Τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰωάσαφ βλ. στὸ Γόννη, Ἔγγραφα, σ. 372. Ἡ παραίτησή του μνημονεύεται στὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ίωσήφ.

27. Βλ. τὸ ἐκδεδωμένο ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ίωσήφ στὸ Γόννη, Ἔγγραφα, σσ. 372-373.

28. Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδηξ, σ. 201.

μ(ητ)ροπόλεως Νέων Πατρῶν ἀπροστατεύτου μεινάσης ὡς τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος Ἰωάσαφ καθαιρέσει τελεία καὶ ἀμεταθέτω καθυποβληθέντος, ὡς φαίνεται ἐν τῇ καθαιρέσει αὐτοῦ τὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ...»²⁹. Κανονικὰ στὴ θέση τοῦ ὀνόματος τοῦ καθαιρεθέντος μητροπολίτη ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἰωσήφ, ἀφοῦ αὐτὸν ἔπρεπε νὰ διαδεχθεῖ ὁ Ἀθανάσιος, πρῶν ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίου (1657). Ὁ Κ. Σάθας, γνωρίζοντας τὸ ἀνωτέρω ὑπόμνημα ἐκλογῆς, σημειώνει: «1657 Κατ' Ἰούνιον, ὑπόμνημα Νέων Πατρῶν Ἀθανασίου, πρῶν Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίου, ἀντὶ καθαιρεθέντος Ἰωάσαφ»³⁰. Τὸ σημείωμα αὐτὸ τοῦ Κ. Σάθα δίνει τὴν ἀφορμὴ σὲ ἐρευνητές, ποὺ ταυτίζουν τὸν Ἰωάσαφ μὲ τὸν Ἰωσήφ, νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι κατὰ τὸν Σάθαν ὁ Ἰωσήφ καθρέθη³¹. Δυστυχῶς στὴ Νομικὴ συναγωγὴ τοῦ Δοσιθεοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ κείμενο τῆς σχετικῆς καθαιρέσεως γιὰ νὰ βοηθηθοῦμε στὴν ἀναζήτησι τῆς ἐπιλύσεως τοῦ σχετικοῦ προβλήματος, ἂν τελικὰ ὁ Ἰωσήφ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν θρόνο μὲ καθαιρέση ἢ παραίτησι.

Σὲ ἀντίθεσι μὲ ὅσα γράφονται στὸ ὑπόμνημα τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἀρχιδιάκονος Ἀνθιμος δὲν γράφει κάτι γιὰ καθαιρέση τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ σημειώνει ὅτι ὁ Ἰωσήφ «παρητήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸ Κοπάνου κυβερνώμενος μὲ τὰ ἰδικά του, ἕως οὗ ἐτελεύτησε καὶ τὸν ἐκήδευσαν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Παναγίαν»³². Φυσικὰ τὸ σημείωμα τοῦ Κ. Σάθα (1657 Κατ' Ἰούνιον, ὑπόμνημα Νέων Πατρῶν Ἀθανασίου, πρῶν Ἐλασσῶνος καὶ Δομενίου, ἀντὶ καθαιρεθέντος Ἰωάσαφ) διαδραματίζει καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρνητικὸ ρόλο. Παρέχει τὴ δυνατότητα στοὺς ἐρευνητές νὰ διατυπώνουν τὴν ἀποψή ὅτι ὁ Ἀνθιμος ἀποκρύπτει τὴν καθαιρέση τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὁμιλεῖ γιὰ παραίτησι. Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ ἱεροδιακόνου Ἀνθίμου γιὰ τὸν μητροπολίτη Ἰωσήφ ὡς πρὸς τὸν διάδοχό του στὸν θρόνο δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, ἀφοῦ ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν μητροπολιτῶν παραλείπει τὴν περίπτωσι

29. Γόνης, Ἔγγραφα, σ. 374.

30. Κ. Ν. Σάθας, «Περίληψις πατριαρχικῶν ἐγγράφων (1538-1684)», στό: ὁ ἴδιος, *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη*, τ. Γ', Ἐν Βενετίᾳ 1872, σ. 593.

31. Βλ. π.χ. Θ. Λαϊνᾶς, «Ἡ μητρόπολις Νέων Πατρῶν-Ἰπάτης», *Στερεοελλαδικὴ Ἔστιά Α'* (1960), σ. 145, σημ. 44. Γόνης, Ἔγγραφα, σ. 383.

32. Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδηξ, σ. 201.

του μητροπολίτη Ἀθανασίου (1657-1660)³³ καὶ ἐμφανίζει ὡς διάδοχο τοῦ Ἰωσήφ, μετὰ ἀπὸ τὴν παραίτησή του, τὸν περιβόητο μουσικὸ Νέων Πατρῶν Γερμανό (1660-1662)³⁴. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δεχθοῦμε ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ καθαίρεση τοῦ Ἰωσήφ καὶ ὅτι ἐκ παραδρομῆς στὴ Νομικὴ συναγωγὴ ἐτέθη στὴ θέση τοῦ ὀνόματός του τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάσαφ. Τοῦτο φυσικὰ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει μὲ τρόπο αὐθαίρετο νὰ ἀποκλεισθεῖ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἰωάσαφ στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῶν Νέων Πατρῶν, ἀλλὰ γι' αὐτὴν τὴν πιθανότητα ὁ λόγος στὴν ἐπόμενη παράγραφο.

Ἐὰν λάβουμε ὑπ' ὄψιν τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε ἡ μητρόπολη τῶν Νέων Πατρῶν (μικρὴ ἔκταση – λίγα ἔσοδα, δανεισμὸς μητροπολιτῶν μὲ ὑψηλὸ ἐπιτόκιο ἀπὸ Τούρκους, ἀτασθαλίες καὶ παρεκτροπὲς μητροπολιτῶν, συχνὲς ἀλλαγὲς μητροπολιτῶν, συσσώρευση χρεῶν κ.ἄ.) καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ μητροπολίτη Ἰωσήφ ἀπὸ τὸν θρόνο ἐπισημαίνονται ἀνακρίβειες καὶ ἀπουσία ἐπισήμων ἐγγράφων (ὑπόμνημα ἀποκαταστάσεως στὸν θρόνο τοῦ Ἰωάσαφ, πράξη καθαιρέσεως τοῦ ἴδιου – 1657), μποροῦμε νὰ διατυπώσουμε μίαν εὐλογοφανῆ ὑπόθεση: νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια ἡ παραίτηση τοῦ Ἰωσήφ πρὸ τοῦ 1657, νὰ ἐπανῆλθε ὁ Ἰωάσαφ στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἀκολούθησε ἡ καθαίρεσή του³⁵. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποκαθίστανται τὰ πράγματα καὶ στίς δύο περιπτώσεις: α) Γίνεται πιστευτὸς ὁ ἀρχιδιάκονος Ἄνθιμος ὅτι λέει τὴν ἀλήθεια, ὅταν γράφει ὅτι ὁ Ἰωσήφ παραιτήθηκε, καὶ β) δὲν εἶναι ἀνάγκη στὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀθανασίου (1657)

33. Βλ. τὰ ὑπομνήματα ἐκλογῆς καὶ παραίτησεως τοῦ Ἀθανασίου (Γόννης, Ἔγγραφα, σσ. 374-375).

34. Σάθας, Ἀνέκδοτος κώδικς, σ. 201. Τὸ ὑπόμνημα ὅμως τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γερμανοῦ δείχνει ὅτι αὐτὸς διαδέχθηκε τὸν Ἀθανάσιο. Γόννης, Ἔγγραφα, σ. 375: Ἐπειδὴ τῆς μ(ητ) ροπόλεως Νέων Πατρῶν ἀπροστατεύτου μεινάσης, ἄτε τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος κῦρ Ἀθανασίου παραίτησιν οἰκειοθελῆ ποιησαμένου [...] καὶ ψήφους κανονικὰς περὶ αὐτῆς ποιησάμενοι πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν πανοσιώτατον πρωτοσύγκελλον ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Γερμανόν...

35. Ὁ Β. Ἀ. Μυστακίδης ἔμμεσα προχωρεῖ σὲ μίαν τέτοια προσέγγιση τοῦ προβλήματος, ὅταν μετὰ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωσήφ παραθέτει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάσαφ καὶ προσθέτει τὰ ἑξῆς: οὗ καθαιρεθέντος τῶ ἁχνζ (1657) Ἰουνίῳ γίνεται ὁ πρῶν ἀρχιερεὺς Ἐλασσῶνος [«Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι», Ἐπετηροὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 12 (1936), σ. 207].

νά αντικαταστήσουμε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάσαφ μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωσήφ (ἐπειδὴ δῆθεν εἶναι λάθος)³⁶.

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν μητροπολιτικὸ θρόνον, ὁ Ἰωσήφ ἀποσύρθηκε στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὸ χωριὸ Κόπανος, ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὰς Νέας Πάτρας, ὅπου δὲν ἀντιμετώπιζε οἰκονομικὰ προβλήματα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του³⁷. Μάλιστα στὶς 18 Ὀκτωβρίου τοῦ 1660, ὅπως ἔχουμε ἤδη σημειώσει, γιὰ τὴ μνημόνευσή του ἔδωσε στὴ μονὴ τῆς Ρεντίνας 1.500 ἄσπρα σὲ χρῆμα καὶ ἓνα ὀλομέταξο ὕφασμα, ἡ ἀξία τοῦ ὁποίου ἀνερχόταν σὲ 1.500 ἄσπρα³⁸.

Ἀγνοοῦμε τὸ ἔτος θανάτου τοῦ Ἰωσήφ, ἀν καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιδιάκονο Ἄνθιμο ἔχουμε τὴν πληροφορία ὅτι «ἔζησε ἀφοῦ ἐχειροτονήθη ἕως τὴν τελευτὴν του χρόνου 44»³⁹. Πάντως ἀν ὁ Ἄνθιμος κάμνει λόγο γιὰ τὴ χειροτονία του ὡς ἐπίσκοπου, τότε ὁ θάνατος τοῦ Ἰωσήφ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὸ ἔτος 1688 (1644+44=1688). Ἡ ταφή τοῦ Ἰωσήφ ἔγινε μέσα στὸν ναὸ τῆς Παναγίας (Ζωοδόχου Πηγῆς) στὸ χωριὸ Κόπανος⁴⁰, ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε κάτι γιὰ τὴν τύχη τοῦ τάφου του, γιὰτὶ ὁ ναὸς αὐτὸς εἶχε πολλὰς περιπέτειες. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἀναστηλώθηκε τὸ 1890, πυρπολήθηκε τὸ 1944 ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κτίσθηκε ἐκ νέου μετὰ ἀπὸ τὴ γερμανικὴ κατοχή⁴¹. Φαίνεται ὅτι αὐτοὶ ποὺ εἶχαν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὸ ξανακτίσιμό της δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν τους τὴ μαρτυρία τοῦ ἀρχιδιακόνου Ἄνθιμου, κατὰ τὴν ὁποία οἱ κάτοικοι

36. Ἡ ἀμφιβολία αὐτὴ περὶ λάθους στὸ ὄνομα ἐκφράζεται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἐρευνητὲς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ μεγάλη ὑπευθυνότητα καὶ ἀπειρο μόνθο παρουσίασαν τὴ Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου, γράφοντας τὸ ἔξῃς: «Ἐκλέγεται μητροπολίτης Νέων Πατρῶν ὁ πρῶν ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσόνος καὶ Δομενικοῦ Ἀθανάσιος μετὰ τὴν καθάρησιν Ἰωάσαφ (= Ἰωσήφ;.)» (Δ. Γ. Αποστολόπουλος – Π. Δ. Μιχαηλάρης, *Ἡ Νομικὴ συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου, Μία πηγὴ καὶ ἓνα τεκμήριον* Α', Ἀθήνα 1987, σ. 318).

37. Σάθας, *Ἀνέκδοτος κώδηξ*, σ. 201.

38. Κ. Σπανός, «Τὰ ὀνόματα τῶν Ὑπαταίων στὴν πρόθεσιν τῆς Ρεντίνας (1650-1693)», *Ἰπάτη* 30-32 (Δεκέμβριος 1994), σσ. 46 καὶ 50.

39. Σάθας, *Ἀνέκδοτος κώδηξ*, σ. 201.

40. Σάθας, *Ἀνέκδοτος κώδηξ*, σ. 201.

41. Γιὰ τὴν ἐκκλησία αὐτὴ, ποὺ σήμερον ἀποτελεῖ ἓνα ἐξωκκλησίσι τῆς Ὑπάτης, ἀφοῦ ὁ παλαιὸς οἰκισμὸς τοῦ Κοπάνου δὲν ὑφίσταται σήμερον, βλ. τὴν ἐργασία τοῦ Δ. Ἀ. Μηνογιάννη, «Ἐκκλησίαι καὶ ἐξωκκλησίαι τῆς Ὑπάτης», *Φθιωτικὰ χρονικά* 7 (1986), σ. 231. Σημειωτέον ὅτι σήμερον ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας εἶναι γνωστὴ ὡς Ζωοδόχος Πηγὴ ἢ Σαραντάρη.

τοῦ Κοπάνου «τὸν ἐκήδευσαν μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖ εἰς τὴν Παναγίαν», γιὰ νὰ προχωρήσουν σὲ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου καὶ νὰ βροῦν τὸν τάφο τοῦ μητροπολίτη Ἰωσήφ.

SUMMARY

Iosef Metropolitan of Neai Patrai (Hypata) (1644-1657?)

By Dimitrios Gonis, *Professor Emeritus*
National and Kapodistrian University of Athens

By the study of five brief sources in this article the following biographical information about Iosef are revealed: He was a wealthy inhabitant of Neai Patrai, a married cleric with the officium of Sakellarios by the name of Ioannis. Due to the fact he was childless, he adopted a boy (monk Ephraim). As Sakellarios he copied the *Nomokanon* of Manouel Malaxos (1642) and he renovated the cathedral of Hagia Sophia at his expenses (1643). After he was widowed, he became a monk and he was given his new name Iosef (1643-1644). He was elected Metropolitan of Neai Patrai in 1644, but we ignore the year of his resignation. Therefore Yoasaf restored to the throne of Neai Patrai that he had been Metropolitan in the same metropolis (1643-1644). After his ordination Iosef lived for 44 years and he buried in the temple of Panagia (Virgin Mary) in the village Kopanos.